

DESPRE DENUMIREA ȘI CRONOLOGIA UNOR CULTURI DIN DACIA ROMANĂ ȘI REGIUNILE EXTRACARPATICE ÎN MILENIUL I E.N.

DE

GH. DIACONU

Folosirea conceptului de „cultură” în arheologie este justificată, după părerea noastră, până în cea de-a doua epocă a fierului, când unele populații sau popoare se individualizează și încep a fi menționate din ce în ce mai des în izvoarele scrise.

O seamă de arheologi, din dorința de a defini unele aspecte sau faciesuri culturale drept culturi au rămas tributari, pentru realitățile din secolele II—X e.n., metodologiei folosite în cercetarea comunei primitive. O numără examinare a literaturii de specialitate privind perioada secolelor II—X din țara noastră ne dovedește că până în prezent, pentru etapa amintită, au fost definite peste 20 de culturi, iar tendința de identificare a unor culturi noi stăruie în preocupările a numeroși specialiști ¹.

Pornind de la faptul că pe teritoriul țării noastre s-a dezvoltat cultura (sau civilizația) înfloritoare a geto-dacilor, care începând din secolul al II-lea e.n. s-a imbinat cu civilizația romană, iar în secolele următoare cu elemente alogene, aparținând unor populații care au migrat și au poposit vremelnice la noi, vom încerca să stăruim asupra acelor momente care au avut un rol hotărâtor în evoluția și dezvoltarea societății autohtone de-a lungul mileniului I e.n.

Rezultatele cercetărilor arheologice din ultimele decenii dovedesc că pe teritoriul Daciei și al regiunilor extracarpatiche, în cursul secolelor II—IV e.n., s-a dezvoltat și a evoluat *cultura daco-romană*.

În Dacia romană (Transilvania, Banat, Oltenia și vestul Munteniei), cultura daco-romană este documentată în mediul urban și în cuprinsul fortificațiilor militare, cu precădere sub pecetea romanității, în timp ce

¹ Pentru a exemplifica ne mulțumim a atrage luarea aminte asupra a două situații care ni se par a fi mai reprezentative. Cultura Chilia sau Chilia-Militari, denumită astfel în urma descoperirilor lui Sebastian Morintz în primul obiectiv situat între Olt și limesul transalutan și la Milltar-București ca urmare a cercetărilor lui Vlad Zirra, a fost atribuită dacilor liberi de la sud de Carpații Munteniei. Recent se propune ca această cultură să fie împărțită în două și anume: Chilia-Maldăru-Scornicești pentru regiunea cuprinsă între Olt și limesul transalutan și Mătăsaru-Militari pentru restul teritoriului muntean, motivându-se că în cel de-al doilea areal sînt documentate și elemente carpice pătrunse la un moment dat dinspre Moldova.

În ceea de-a doua situație se încearcă, pentru perioada cuprinsă între anii 376—381, ca momentul trecerii vizigoților în imperiu și primele decenii ale secolului al V-lea e.n. să se derive din faza trzie a culturii Sintana de Mureș o nouă cultură, al cărei orizont în Muntenia se propune a fi denumit Cireșanu-Mizil, iar în Moldova Costișa-Bacău, Nicolina-Iași.

în mediul rural, sate și necropole, ponderea cade pe elementul străvechi dacic, tradițional și conservator.

Examinarea vestigiilor de cultură materială și spirituală din centrele romane dovedește că acestea sînt în marea lor majoritate de factură romană, producție locală sau importuri, în timp ce în cuprinsul așezărilor rurale elementele dominante sînt cele geto-dacice cu un procent scăzut de materiale romane, care începuseră să fie preluate de geto-daci. Numai așa ne putem explica faptul că vestigiile din centrele urbane și militare din Dacia pot fi cu ușurință confundate cu cele din Panonnia, Moesia sau alte provincii. În schimb, în mediul rural, trăsăturile și caracterele culturii sînt proprii Daciei, individualizîndu-se față de acelea din alte provincii ale Imperiului roman.

Trebuie subliniat că pentru însuși teritoriul provinciei Dacia, în funcție de durata stăpînirii romane și a evoluției societății în timp, au survenit unele modificări, în sensul că procentul de vestigii romane, în unele obiective arheologice, este mai accentuat sau mai slab reprezentat față de cel geto-dacic, sau invers ².

Ținînd seama de cele relatate, socotim că unele faciesuri sau grupuri culturale ca : Soporu de Cîmpie, Obreja, Archiud etc. sînt proprii Daciei romane, la care se adaugă altele din părțile periferice ale provinciei în care fondul daco-roman cuprinde vestigii străine. De aceea propunem ca grupurile sau faciesurile culturale : Sintana-Arad din secolele II—III e.n., cu elemente sarmato-iazige, sau Medieșu Aurit, databil în aceeași vreme, cu vestigii aparținînd unor populații nordice, să fie încorporate în cadrul culturii daco-romane din Transilvania ³.

Ambele grupuri culturale cuprind un fond puternic daco-roman, ilustrat de tipul de așezare și de locuințe, cultură materială și spirituală cu evidente analogii în grupul Soporu de Cîmpie-Obreja, deosebindu-se fundamental de antichitățile sarmato-iazige, sau acelea ale marcomanilor sau vandalilor ⁴ tîrziu.

O situație asemănătoare o avem documentată pentru teritoriul Transilvaniei și în cursul secolului al IV-lea e.n., cînd peste populația daco-romană din provincie pătrund grupuri băștinașe colorate cu elemente alogene. Astfel, în cursul secolului al IV-lea e.n., dinspre vest, se infiltrează purtătorii faciesului cultural Cipău-Girle, dezvoltat în sudul Crișanei și nordul Banatului, din fondul dacilor liberi aparținînd grupului Sintana-Arad ⁵. Acest grup cultural care cuprinde sărace elemente iazige

² Acolo unde stăpînirea romană a dăinuit mai multe secole, cazul Dobrogei, amprenta civilizației romane a fost mai accentuată. Cu toate acestea, în cultura materială a populației din mediul rural de aici persistă unele forme de vase și alte vestigii de factură getică. Pe de altă parte, în zona limesului Daciei romane și în regiunile depărtate de arterele de circulație, elementele de tradiție La Tène sînt mai viguros reprezentate.

³ Tipul de așezare și de locuințe, cultura materială în ansamblul său, la care se adaugă preluarea din officinele romane a ceramicii din pastă zgrunțuroasă (ciment), ca și ritul de înmormîntare tradițional apropie grupurile culturale băștinașe care au evoluat în afara limesului cu acelea din Dacia romană.

⁴ Pentru grupul Sintana-Arad cu influențe iazige, v. Egon Dörner în *Omagiul lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960, p. 155—159; idem, *Apulum*, 11, 1971, p. 681—692; pentru Medieșu Aurit, colorat ca elemente aparținînd unor populații nordice, v. Sever Dumitrașcu și Tiberiu Bader, *Așezarea dacilor liberi de la Medieșul Aurit* (I), 1967, 62 p. + XXII pl.

⁵ Pentru faciesul cultural Cipău-Girle, *Istoria României*, I, București, 1960, p. 646; N. Vlăsa, *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 501—516.

va fi asimilat, în înaintarea sa spre centrul Transilvaniei, în masa populației daco-romane.

În paralel, dinspre est și sud-est pătrund în Transilvania grupuri aparținând culturii Sintana de Mureș în care principalii purtători sînt vizigoții, în amestec cu elemente autohtone, încorporate la est și sud-est de Carpați⁶. Ar mai fi de adăugat că în aceeași perioadă și cu același prilej este antrenată și populația locală din Țara Birsei, identificată prin cercetările de la Hărman-Brașov⁷.

O situație asemănătoare întîlnim și în Dacia de la sud de Carpații din Oltenia, unde alături de orizontul așezărilor romane, de caracter urban și militar, se încearcă a fi definite culturi în mediul rural, de pildă: Locusteni pentru secolele II—III e.n., sau Verbița pentru secolul al IV-lea e.n.⁸. De asemenea pentru teritoriul Munteniei sînt puse în circuitul științific denumirile de: Chilia, Chilia-Militari, Chilia-Mătăsaru-Militari, Militari-Străulești-Tîrșor ș.a., iar pentru secolul al IV-lea e.n., Sintana de Mureș, Sintana de Mureș-Cerneahov, Sintana-Spanțov⁹.

Pentru Moldova, între secolele II—IV e.n., literatura de specialitate cunoaște denumiri de culturi ca: Poienești, Poienești-Virtîșcoi, Poienești-Pădureni, Văleni-Găbăra etc., care în ultima vreme au fost atribuite carpilor¹⁰. Cercetări recente, executate la răsărit de Carpați, caută să definească noi culturi de pildă: Zvoriștea-Suceava, în care sînt semnalate elemente Lipița și Przeworsk, sau Branîște-Vinători, unde au fost cercetate morminte tumulare aparținînd orizontului tumurilor subcarpatice de tip Iza-Mara¹¹.

Pentru cultura secolului al IV-lea e.n. din Moldova este folosită terminologia de Sintana de Mureș, Sintana de Mureș-Cerneahov, iar mai rar Cerneahov-Izvoare IV¹².

⁶ După cum se știe, cultura Sintana de Mureș-Cerneahov nu s-a format pe teritoriul țării noastre. Ea a fost în schimb îmbogățită prin incorporarea unor elemente autohtone la răsărit și sud de Carpați. Grupul sau faciesul cultural autohton este cunoscut prin ceea ce denumim aspectul Tîrșor-Gherăseni. Pătrunderea purtătorilor culturii Sintana de Mureș în Transilvania s-a petrecut în primele decenii ale secolului al IV-lea e.n. prin pasurile Oltuz și Buzău. Pentru alte opinii legate de momentul și căile de pătrundere a vizigoților în Transilvania v. K. Horedt, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, p. 79—82; Maria Comșa, Pontica, 10, 1977, p. 218—226.

⁷ Mariana Marcu, Materiale, 10, 1973, p. 244—246; autoarea a raportat descoperirile de la Hărman și împrejurimi într-o serie de comunicări ținute cu ocazia desfășurării sesiunilor științifice ale muzeelor din anii 1967—1969.

⁸ La Locusteni, Gh. Popilian a cercetat o necropolă de circa 300 de morminte și parțial așezarea aferentă, rezultatele cercetărilor sale formează obiectul unei monografii în curs de apariție. La Verbița a fost sondată o așezare de către D. Berciu. Pe baza rezultatelor obținute aici, noi înșine am folosit terminologia de „cultura Verbița”.

⁹ Pentru cultura Chilia-Militari, v. mai sus nota 1. Pe măsură ce cercetările au avansat prin săpăturile de la Mătăsaru, Dulceanca, Tîrșor etc., terminologia culturii a fost îmbogățită. Pentru cultura Sintana-Cerneahov, v. lucrările noastre, iar pentru denumirea de Sintana-Spanțov, v. B. Mitrea și C. Preda, *Necropole din Muntenia din secolul al IV-lea e.n.*, București, 1966, p. 162.

¹⁰ Istoricul cercetărilor și terminologia folosită la Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973.

¹¹ Pentru Zvoriștea, Suceava, v. Mircea Ignat, SCIV, 21, 1970, 4, p. 675—682. Cimitirele de la Branîște și Vinători sînt în curs de cercetare, iar rezultatele de aici au fost raportate de Virgil Mihăilescu-Bîrliba cu ocazia unor sesiuni științifice.

¹² Pentru denumirea Cerneahov-Izvoare, IV, v. Radu Vulpe, *Izvoare, Săpăturile din 1936—1948*, București, 1957, p. 348.

Rezumînd cele expuse se cuvine a sublinia că în cursul secolelor II—IV e.n., pe teritoriul țării noastre a evoluat și s-a dezvoltat o singură cultură, cea daco-romană, în care trebuie integrate numeroasele grupuri sau faciesuri culturale, care, așa după cum s-a arătat, au un fond comun daco-roman, colorat după împrejurări și în timp de unele elemente străine care s-au topit în retorta acumulărilor cantitative și calitative a culturii autohtone de-a lungul secolelor.

Datele de ordin arheologic ne sugerează că la cumpăna dintre secolele IV—V e.n. se cristalizează o nouă cultură care a evoluat și s-a dezvoltat în secolele V—VII e.n. și pe care trebuie să o denumim *cultura romanică*¹³.

Examinarea riguroasă a vestigiilor arheologice din jurul datei 400 ne dovedește că simbioza daco-romană din punct de vedere al culturii materiale era încheiată la data la care ne referim¹⁴. Dealtfel, așa se explică și faptul că elementele de tradiție La Tène geto-dacice încetează în pragul constituirii culturii romanice. Amintim că după finele secolului al IV-lea e.n. dispăre ceramica cenușie și cenușie-neagră cu formele sale variate. De asemenea încetează gama de forme diverse a ceramicii tradiționale geto-dacice, lucrate cu mina¹⁵.

Încercările recente, potrivit cărora se caută a fi derivate din fondul unor culturi străine, cazul culturii Sintana de Mureș, culturi noi pentru secolul al V-lea e.n., de pildă : Bratei — cimitirul nr. 1, Cireșanu — așezare la sud de Carpați, sau Costișa — o singură locuință la răsărit de Carpați, nu sînt fundamentate științific¹⁶. Dealtfel, cultura romanică

¹³ Denumirea de cultură romanică a fost formulată cu prilejul cercetărilor de la Bratei : v. I. Nestor și Eugenia Zaharia, *Materiale*, 10, 1973, p. 196 ; Ulterior Suzana Dolinescu-Ferke a întărit argumentarea cu prilejul publicării rezultatelor săpăturilor de la Dulceanca ; v. Suzana Dolinescu-Ferke, *Așezări din secolele III și VI e.n. în nord-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, București, 1974, p. 126 și urm. ; v. și Gh. Diaconu, SCIVA, 29, 1978, 4, p. 526.

¹⁴ Gh. Diaconu, *Dacia*, N.S., 12, 1968, p. 345.

¹⁵ Ceramica lucrată la roată ca și cea lucrată cu mina de tradiție La Tène dăinuie pînă la finele secolului al IV-lea e.n. ; v. Gh. Diaconu, în *Thraco-dacica*, București, 1976, p. 309—314, fig. 1 și 2.

¹⁶ Rîtul și ritualurile de înmormîntare nu pot fi atribuite componentei autohtone din Transilvania, iar majoritatea vestigiilor arheologice din cimitirul nr. 1 de la Bratei (ceramică, fibule cu piciorul întors pe dedesubt, pandative rectangulare, mărgelile și fragmentele de pahare) au vădite analogii cu acelea din cultura Sintana de Mureș ; v. Ligia Bârzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV—V (cimitirul 1 de la Bratei)*, București, 1973, p. 287—308.

La Cireșanu, lângă Mizil, jud. Prahova, se fac cercetări în cuprinsul unei așezări sărace de cîmpie de tip Sintana de Mureș. Potrivit celor relatate de către descoperitori la unele sesiuni științifice, la Cireșanu au fost surprinse două niveluri de locuire : primul ar aparține unei așezări de tip Sintana de Mureș care datează din secolul al IV-lea e.n. ; iar al doilea este post cerneahovian, databil la începutul secolului al V-lea. După vizita la fața locului și examinarea unor loturi de materiale la Muzeul din Ploiești prin amabilitatea lui V. I. Teodorescu, socotim că la Cireșanu au fost interceptate două niveluri de locuire aparținînd purtătorilor culturii Sintana de Mureș.

Încercări pentru a deriva din fondul culturii Sintana de Mureș o cultură nouă databilă în secolul al V-lea e.n. au fost făcute și în cuprinsul unor obiective de la răsărit de Carpați, de pildă la Costișa-Bacău și Nicolina-Iași. Pentru a nu lărgi cadrul discuției, ținem să precizăm că pînă în momentul de față în nici o așezare sau cimitir de tip Sintana de Mureș-Cerneahov nu au fost descoperite monede mai tirzii de finele secolului al IV-lea e.n. (v.C. Preda, SCIVA, 26, 1975, 4, p. 449). Chiar dacă pe alocuri, după trecerea vizigoților în imperiu, au rămas pe loc comunități omenești aparținînd grupului sau faciesului local de tip Tirgșor-Gherăseni, în

din secolele V—VII e.n., care a evoluat și s-a dezvoltat armonios în toate provinciile țării noastre, nu putea să ia naștere pe fondul unei culturi în care principalii purtători sînt socotiți a fi fost vizigoții¹⁷. Pe de altă parte, cultura Sintana de Mureș nu este documentată în vestul Transilvaniei, nici în Banat și nici în Oltenia, iar la sud de Carpații Munteniei se oprește pe linia limesului transalutan¹⁸. În lumina celor arătate trebuie să admitem că noua cultură romanică, rudă cu aceea din provincia dintre Dunăre și mare, trebuia să ia naștere pe fondul cultural străvechi daco-roman, în principal în Transilvania, Banat și Oltenia. Cum este și firesc, în dezvoltarea și evoluția sa, cultura romanică a suferit în cuprinsul unora din provincii și în timp influențe datorate contactului cu populațiile străine care au migrat sau au trăit temporar pe teritoriul țării noastre în cursul secolelor V—VII e.n.

În primul rînd trebuie consemnat că datorită intensificării cercetărilor arheologice românești din ultimele decenii au fost create condiții pentru identificarea și separarea antichităților de tip huno-alano-ostrogotic¹⁹. Pentru o perioadă mai tîrzie la sud și răsărit de Carpați au fost identificate facies-urile culturale Ipotești-Cindești sau Ipotești-Ciurelu-Cindești etc., ca și grupul Costișa-Botoșana din Moldova, care au fost colorate de prezența elementelor slave, asimilate de altfel la limita dintre secolele al VI-lea și al VII-lea e.n.²⁰. În schimb, în Transilvania centrală și de vest, facies-ul cultural Bratei-Morești, Bratei-Bandu-Morești etc. cunoaște prezența unor antichități de caracter gepidic, care, de asemenea, au fost asimilate sau au dispărut odată cu deplasarea gepizilor spre centrul Europei²¹.

În lumina celor arătate socotim că pentru teritoriul țării noastre, în cursul secolelor V—VII e.n., putem folosi noțiunea sau denumirea de *cultură romanică*, care aparține populației autohtone, și aceasta cu atît mai mult cu cît în aceeași perioadă, o seamă de populații cu fonduri culturale arhaice derivate din comuna primitivă, sau din La Tène își au cultura lor, de pildă culturile: slavă, gepidă, langobardă²² etc.

A treia etapă importantă din istoria populației autohtone este aceea cuprinsă între secolele VIII—X e.n., după unii cercetători chiar pînă în secolul al XI-lea.

Pentru această perioadă istorică, în care populația veche românească este atestată de izvoarele arheologice din plin, specialiștii folosesc o terminologie improprie, și aceasta cu atît mai mult cu cît populația veche românească începe a fi menționată și de unele izvoare scrise. După cum

cuprinsul căruia apar unele vestigii pe care le vom regăsi în cultura romanică, cum remarcăm nu demult pe marginea unor descoperiri de la Tirgșor (v. Gh. Diaconu, în SCIVA, 29, 1978, 4, p. 517—526), noua cultură romanică a luat naștere în principal, în forma sa constituită, pe fondul culturii daco-romane din provincia Dacia.

¹⁷ B. Mitrea și C. Preda, *op. cit.*; Gh. Diaconu, *Tirgșor-Necropola complexă din secolele III—IV e.n.*, București, 1965; ș.a.

¹⁸ Vezi cartarea antichităților cerneahoviene din Muntenia la B. Mitrea și C. Preda, *op. cit.*, fig. 252.

¹⁹ Vezi bibliografia la zi și harta răspîndirii vestigiilor huno-alano-ostrogotice la Radu Harholu, *Tezaurul de la Pietroasa*, în Odobescu, *Opere*, IV, București, 1976, p. 1 011 — 1 052; idem. *The Tressure from Pietroasa, Romania*, BAR, Supplementary Series, 24, Oxford, 1977, 57 p. + 18 fig. + 13 pl.

²⁰ Gh. Diaconu, SCIVA, 29, 1978, 4, p. 524 și nota 29.

²¹ K. Horedt, Dacia, N.S., 21, 1977, p. 251—268.

²² Gh. Diaconu, SCIVA, 29, 1978, 4, p. 526.

se știe, pentru cultura populației vechi românești din secolele VIII—X e.n. sînt folosite denumirile de : Dridu, Bucov, Blandiana, carpato-dunăreană, carpato-balcanică, Hlincea, Dodești etc.²³.

Stabilirea legăturilor genetice dintre faza finală a culturii romanice și începuturile *culturii vechi românești*, la care se adaugă elemente de cultură materială și spirituală, transmise și păstrate secol de secol în sinul populației autohtone, ne obligă să renunțăm la denumirile menționate mai sus, și aceasta cu atît mai mult cu cit în perioada la care ne referim în sinul societății autohtone, ca și la unele popoare vecine, erau create premisele cristalizării formațiunilor prestatale și statale.

Rezumînd cele schițate pe marginea evoluției și dezvoltării societății autohtone de-a lungul mileniului I, credem că în cercetarea arheologică românească sînt create condițiile pentru a se trece la precizarea mai riguroasă a noțiunii sau conceptului de cultură arheologică pentru perioada asupra căreia am stăruit.

Părăsind nomenclatura și terminologia valabilă pentru istoria societăților omenești din comuna primitivă, putem păstra în anumite etape de cercetare conceptul de facies sau grup cultural în laboratoarele și schemele noastre de lucru, pentru a-i separa pe autohtoni de alojeni²⁴. În

²³ În legătură cu denumirea culturii vechi românești în literatura de specialitate de pînă acum și a pendulării datării între secolele VIII—XI, v. I. Nestor, *Dacia*, N.S., 2, 1958, p. 371—382; idem, RRH, 1964, 3, p. 407 și urm.; Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu*, București, 1967, p. 135 și urm.; idem, Aluta, I, 1969, p. 115—130, idem, *Dacia*, N.S., 15, 1971, p. 284—288; M. Petrescu-Dimbovița, RRH, 2, 1967, p. 181—189.; Dan Teodor, SCIV, 19, 1962, 2, p. 227—277, Maria Comșa, *Cultura materială veche românească*, București, 1978.

²⁴ Elementele cu care operăm în separarea antichităților străine pătrunse în mediul autohton trebuie căutate în cultura materială, ca și în cea spirituală. Se știe că, în cercetarea arheologică, ceramica joacă un rol important pentru datarea unor complexe sau arii culturale. Adesea din lipsa altor materiale arheologice (fibule, cataramे etc.), izvoare numismatice, epigrafice sau mărturii scrise, ceramica este folosită ca argument hotărîtor pentru determinări cronologice și atribuirii etnice. Dar, după cum se știe, pentru anumite perioade istorice și în cadrul unor culturi predominant ceramica lucrată cu mina, și datorită conservatorismului și tradiționalismului unor populații, ceramica lucrată cu mina caracterizată prin forme și ornamente arhaice se păstrează decenii și uneori secole de-a rîndul fără modificări substanțiale. Cele menționate pot fi ilustrate prin ceramica geto-dacică în ansamblul său, precum și prin unele forme de vase, ca ceașca sau căuția dacică, a căror evoluție poate fi urmărită din secolul al III-lea î.e.n. și pînă în secolul al IV-lea e.n.

De asemenea, luînd ca punct de sprijin ceramica lucrată la roată, atragem luarea aminte asupra unor probleme legate de unealta principală, roata olarului, cu care era meșteșugită ceramica. Întrucît majoritatea ceramicii din cuprinsul culturilor care au evoluat pe teritoriul țării noastre a fost executată cu roata, se naște întrebarea : cine sînt păstrătorii și continuatorii tradiției olăritului? Întrebarea de mai sus trebuie conjugată și cu constatarea potrivit căreia pe teritoriul Daciei și în regiunile extracarpătice au poposit în cursul secolelor III—X e.n. o seamă de populații alogene care nu cunoșteau meșteșugul prelucrării ceramicii cu roata olarului. Nu de multă vreme arătam că, în regiunea Dunării de Jos și în Dacia, ceramica lucrată la roată a trecut prin două mari procese tehnologice. Primul se leagă de moștenirea geto-dacică cu rădăcini în La Tène, cînd în teritoriile noastre s-a răspîndit pe spații largi gama complexă și variată a ceramicii cenușii și cenușii-negre de certă factură geto-dacică. Această categorie ceramică necunoscută populațiilor sarmate și germanice s-a dezvoltat în cursul secolelor III—IV e.n. și a fost difuzată sau preluată în altearii culturale, situate la est și sud-est de țara noastră. Un al doilea moment important poate fi sesizat la începutul secolului al II-lea e.n. și în cel următor, cînd dacii din provincie, în plin proces de romanizare, alături de dacii liberi din nord, vest și sud, au preluat ceramica din pastă nisipoasă de tip provincial roman și au ars-o reducător în cuptoare proprii (v. Gh. Diaconu, *Dacia*, N.S., 14, 1970, p. 249—250). Această categorie ceramică necunoscută în lumea sarmatică, germanică, hunică și slavă, persistă în regiunile noastre ca formă, „olla romana”, ca structură a pastei, cu decor canelat sau incizat cu modificări mici de la secol la secol pînă în feudalism.

schimb, pentru tratate, manuale școlare sau exponatele din rețeaua muzeelor, în care pentru perioada secolelor II—X e.n. figurează peste 20 de culturi arheologice cu tendința de a fi înmulțite an de an, socotim util să ne rezumăm la cele trei mari momente culturale²⁵ în cuprinsul cărora a evoluat și s-a dezvoltat societatea autohtonă de-a lungul mileniului I e.n., și anume : cultura sau perioada *daco-romană* pentru secolele II—IV e.n., *cultura* sau perioada *romanică* pentru secolele V—VII e.n. și cultura sau perioada *veche românească* pentru secolele VIII—X. Toate acestea vor duce în final la civilizația medievală românească.

À PROPOS DU NOM ET DE LA CHRONOLOGIE DE QUELQUES CULTURES DE DACIE ROMAINE ET DES RÉGIONS EXTRACARPATIQUES AU Ier MILLÉNAIRE DE NOTRE ÈRE

RÉSUMÉ

Dans la première partie de son étude, l'auteur montre que la recherche archéologique roumaine a localisé en Dacie romaine et dans les régions extra-carpatiques plus de 20 cultures archéologiques développées dans l'intervalle compris entre les IIe—Xe siècles de n.è. Ces riches résultats sont dus à la méthode appliquée par l'étude des réalités de la commune primitive.

Partant de cet état des choses, l'auteur propose pour la période concernée de structurer l'évolution de la société autochtone dans le cadre de trois étapes culturelles, à savoir : la culture ou période daco-romaine, durant les IIe—IVe siècles de n.è. ; la culture ou période romane, aux Ve—VIIe siècles et la culture ou période proto-roumaine aux VIIIe—Xe siècles.

²⁵ Într-adevăr, pentru departajarea evoluției societății autohtone de-a lungul mileniului I e.n., ar trebui mai degrabă folosită terminologia de moment sau perioadă culturală, care ni se par mai adecvate decât noțiunea sau termenul de „cultură”.

